



Vlaams
Parlement

ingediend op **865** (2015-2016) – Nr. 2
19 mei 2017 (2016-2017)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie voor Onderwijs
uitgebracht door Ingeborg De Meulemeester

over het voorstel van decreet

van Tine Soens, Jan Bertels, Caroline Gennez, Bart Van Malderen,
Katia Segers en Steve Vandenberghe

houdende wijziging van de Codex Hoger Onderwijs
en het decreet van 15 juni 2007
betreffende het volwassenenonderwijs,
wat betreft de bepalingen voor toegang
tot het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs
voor personen met een handicap

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Kathleen Helsen.

Vaste leden:

Vera Celis, Paul Cordy, Koen Daniëls, Ingeborg De Meulemeester, Kathleen Krekels, Kris Van Dijck;
Jos De Meyer, Jenne De Potter, Jan Durnez, Kathleen Helsen;
Ann Brusseel, Jo De Ro;
Caroline Gennez, Tine Soens;
Elisabeth Meuleman.

Plaatsvervangers:

Peter Persyn, Grete Remen, Willy Segers, Ann Soete, Miranda Van Eetvelde, Manuela Van Werde;
Caroline Bastiaens, Sabine de Bethune, Vera Jans, Katrien Schryvers;
Jean-Jacques De Gucht, Francesco Vanderjeugd;
Katia Segers, Steve Vandenberghe;
Elke Van den Brandt.

Documenten in het dossier:

865 (2015-2016) – Nr. 1: Voorstel van decreet

INHOUD

1. Toelichting door An Peeters en Ruth Stokx namens VLUHR.....	4
1.1. Huidige decretale regeling	4
1.2. Procedure afwijkende toelating	4
1.3. Redelijke aanpassingen bij functiebeperkingen.....	5
1.4. Bijkomende decretale mogelijkheden.....	5
1.5. Analyse van het voorstel van decreet.....	5
2. Toelichting door Valérie Van Hees namens SIHO.....	6
2.1. Voorstelling SIHO.....	6
2.2. Evaluatie procedure afwijkende toelatingsvoorwaarden	7
2.3. Evaluatie decretale regelgeving.....	7
2.4. Conclusie	7
2.5. Aanbevelingen	8
3. Toelichting door Anne Mees namens de Federatie Tweedekansonderwijs Vlaanderen.....	8
3.1. Vaststellingen en decretaal kader.....	9
3.2. Praktijk en ervaringen	9
3.3. Conclusie	11
4. Toelichting door Patrick Vandelanotte (GRIP) en Pieter Feys (Steunpunt voor Inclusie)	12
4.1. Inleiding	12
4.2. Knelpunten en hefboomen	12
4.3. Twee praktijkvoorbeelden	13
5. Toelichting door prof. dr. Jo Lebeer (Universiteit Antwerpen).....	14
5.1. Inleiding	14
5.2. Wegnemen van barrières en voldoende ondersteuning.....	15
5.3. Conclusie	15
6. Vragen en opmerkingen van de leden.....	15
6.1. Vragen en opmerkingen van Tine Soens, indiener	15
6.2. Vragen en opmerkingen van Koen Daniëls.....	16
7. Antwoorden van de sprekers	16
8. Replieken.....	18
Gebruikte afkortingen.....	20
Bijlagen: zie dossierpagina op www.vlaamsparlement.be	

De Commissie voor Onderwijs hield op 4 mei 2017 een hoorzitting over het voorstel van decreet houdende wijziging van de Codex Hoger Onderwijs en het decreet van 15 juni 2007 betreffende het volwassenenonderwijs, wat betreft de bepalingen voor toegang tot het hoger onderwijs en het volwassenenonderwijs voor personen met een handicap. De sprekers maakten gebruik van powerpoint-presentaties die terug te vinden zijn op de [dossierpagina](http://www.vlaamsparlement.be) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

1. Toelichting door An Peeters en Ruth Stokx namens VLUHR

1.1. Huidige decretale regeling

An Peeters is stafmedewerker bij de Associatie KU Leuven, verantwoordelijk voor competentie- en toelatingsbeleid. Ze geeft vooreerst een overzicht van de huidige decretale regeling. Volgens de Codex Hoger Onderwijs zijn de instellingen bevoegd om in hun onderwijs- en examenreglement afwijkende toelatingsvoorwaarden vast te stellen. Artikel II.179 van de codex regelt de toegang tot academisch en professioneel georiënteerde bacheloropleidingen. Het instellingsbestuur moet zich daarbij houden aan de algemene voorschriften van de Associatie KU Leuven om te grote verschillen tussen de instellingen te vermijden. Voor hbo5 zijn die afwijkingen geregeld in artikel II.177. In het licht van de komende integratie, zijn er al samenwerkingsverbanden tussen hbo5 en de hogescholen om de toch wel sterk afwijkende procedures af te stemmen. De codex bevat nu al diverse bepalingen die toelaten dat kandidaat-studenten met een functie-beperking zonder het vereiste diploma zich inschrijven voor een bacheloropleiding of opleidingsonderdelen ervan (artikel II.179 en artikel II.191) en dat zij beroep kunnen doen op het recht op redelijke aanpassingen (artikel II.221).

1.2. Procedure afwijkende toelating

Hoewel elke associatie zelf bevoegd is, is er op initiatief van de Associatie KU Leuven gestreefd naar een afstemming op Vlaams niveau. Na heel wat overleg, hebben de associaties een overeenkomst bereikt die geldt vanaf het academiejaar 2013-2014. In praktijk is er dus een toelatingsbeleid op Vlaams niveau, volgens volgende principes: een algemene toelating tot het hoger onderwijs, dus niet opleidingsspecifiek, met daaraan een vrijblijvend studieadvies gekoppeld; een genormeerde test, geïntegreerd in de procedure; een leeftijdscriterium van 21 jaar op 31 december van het eerstvolgende academiejaar; een procedure die de slaagkansen in het hoger onderwijs voorspelt (en die niet beoordeelt of de eindtermen van het secundair onderwijs gehaald zijn); slechts één deelname per academiejaar; een procedure met afwijkende leeftijdsgrens voor een kandidaat met een meer dan gemiddelde begaafdheid of een virtuoos in een bepaald domein; een kosteloze procedure voor de kandidaat.

Waar er voorheen weinig valide opleidingsspecifieke testen afgenomen werden, hebben de instellingen nu dus een algemene test die het potentieel in het hoger onderwijs beoordeelt. Het is de bedoeling kandidaten die de eindtermen van het secundair onderwijs niet haalden, een tweede kans te geven. Ze krijgen een bewijs van toelating, geen diploma secundair onderwijs. Het is niet de bedoeling de beslissingen van klassenraden te ondermijnen.

De procedure binnen de Associatie KU Leuven bestaat uit volgende fasen: de informatiefase (fase 1); de aanvraag vergezeld van een dossier met cv, opleidingshistoriek en motivatie (fase 2); een toelatingsonderzoek met bekwaamheidsproef (fase 3); de terugkoppeling van resultaten met studieadvies (fase 4); voor de geslaagde kandidaten: de toekenning van het bewijs van

toelating met studieadvies (fase 5). Dat bewijs geldt voor alle Vlaamse professionele en academische opleidingen.

De bekwaamheidsproef is een genormeerde test in begrijpend lezen die predictief is voor de slaagkansen in het hoger onderwijs. Het zijn korte teksten met zestig meerkeuzevragen. Er worden geen algemene vaardigheden of kennis getest. Andere beoordelingsgronden zijn het dossier en een criteriumgericht interview waarin de keuzevaardigheid, het doorzettingsvermogen en de studeervaardigheid van de kandidaat beoordeeld worden. Het op punt stellen van de kwaliteit, betrouwbaarheid en validiteit van de instrumenten heeft twee jaar werk geveerd. Voorts willen de instellingen dat de procedure transparant en toegankelijk is, op vlak van kostprijs (gratis) en functiebeperking (redelijke aanpassingen zijn mogelijk). Ze willen ook garanties bieden dat kandidaten gelijkberechtigd worden.

Dat de associaties en hun leden de minimale leeftijdsvoorwaarde in hun reglement hebben, is een weloverwogen keuze, gebaseerd op het respect voor het diploma secundair onderwijs en de vrees beslissingen van klassenraden te ondermijnen. De associaties willen het overheidsbeleid dat inzet op het halen van het diploma secundair onderwijs steunen: in eerste instantie in de secundaire school, vervolgens via tweedekansonderwijs of de Vlaamse examencommissie. De afwijkende toelating is een tweede kans voor studenten, geen alternatieve weg voor het behalen van het diploma secundair onderwijs.

1.3. Redelijke aanpassingen bij functiebeperkingen

Redelijke aanpassingen bij functiebeperkingen gelden al in het hoger onderwijs en zijn ook van toepassing bij de procedure afwijkende toelatingsvoorwaarden. Bij geattesteerde dyslexie, wordt zelfs een andere test gebruikt, de Test-Niet-Verbale-Abstractie, met vergelijkende normtabellen met de standaardtest. Bij andere functiebeperkingen, wordt de standaardtest afgenomen maar zijn redelijke aanpassingen mogelijk bijvoorbeeld in de factor tijd of ruimte. De test bestaat in een braille-versie, in grotere lettertypes en de antwoorden mogen in sommige gevallen gedictieerd worden. Sprint is onderzocht als ondersteuningssoftware, maar de resultaten waren onvoldoende om algemeen in te zetten. Voor nieuwe aanvragen wordt steeds het advies gevraagd van experts in functiebeperkingen. Voor de Associatie KU Leuven waren er van academiejaar 2006-2007 tot 2016-2017 46 op 2779 kandidaten met functiebeperkingen of zo'n 2 percent. Van die kandidaten vroegen en kregen 20 deelnemers een redelijke aanpassing.

1.4. Bijkomende decretale mogelijkheden

De KU Leuven maakt ook gebruik van de bijkomende decretale mogelijkheden, bijvoorbeeld de inschrijving voor afzonderlijke opleidingsonderdelen. Artikel II.191 van de Codex Hoger Onderwijs stelt dat een kandidaat-student die niet voldoet aan de algemene toelatingsvoorwaarden zich via creditcontract of examencontract kan inschrijven voor afzonderlijke opleidingsonderdelen. Dat kan zelfs het later succesvol doorlopen van de procedure afwijkende toelating bevorderen.

1.5. Analyse van het voorstel van decreet

Ruth Stokx is juridisch adviseur Studentenbeleid en diensthoofd Studentendiensten, waaronder de dienst Functiebeperkingen. Jaarlijks worden ongeveer 2300 studenten aan de KU Leuven erkend als student met functiebeperkingen. Ze zal enkel de artikelen 2 en 3 van het voorstel van decreet bespreken omdat die gelden voor het hoger onderwijs. Artikel 2 stelt voor om kandidaat-cursisten met een functiebeperking het recht te geven op redelijke aanpassingen bij de

afwijkende toelatingsproef. Dat is echter algemeen geregeld in de Codex Hoger Onderwijs die bepaalt dat redelijke aanpassingen aan studenten met functiebeperking gegeven moeten worden. Ook de algemene non-discriminatieregelgeving en het VN-verdrag verplichten dat. Het is dus niet nodig om het te verbijzonderen voor de afwijkende toelatingsproef. Ook in praktijk worden de redelijke aanpassingen door alle associaties al toegestaan. Zo er toch een decretale clause komt, wordt de formulering uit de codex best volledig overgenomen, inclusief de weigeringsgronden, bijvoorbeeld als aanpassingen verhinderen dat essentiële leerresultaten getest worden, bijvoorbeeld een verklarend woordenboek bij het testen van taalvaardigheid.

Artikel 3 van het voorstel vraagt een paragraaf 4 toe te voegen aan artikel II.179 van de codex dat stelt dat deelname aan de afwijkende toelatingsproef nooit ontzegt mag worden aan meerderjarige kandidaten met een functiebeperking. Hiermee creëert men voor personen met een functiebeperking een absolute uitzondering op de regel dat de instelling hoger onderwijs de voorwaarden tot deelname aan de proef vastlegt. Met deze paragraaf wordt vooral de leeftijdsvoorwaarde omzeild. De leeftijdsvoorwaarde is echter een weloverwogen keuze om het behalen van het diploma secundair onderwijs te stimuleren. Een uitzondering voor één specifieke groep is niet wenselijk en is discriminerend ten opzichte van andere groepen die het secundair onderwijs zonder diploma verlaten, zoals studenten met een migratieachtergrond. Voor één specifieke groep een uitzondering maken, behoeft een objectieve rechtvaardiging. Ook voor studenten met functiebeperking is het behalen van een diploma secundair onderwijs belangrijk. Iemand met ADHD of dyslexie die een jaar vertraging oploopt in het secundair onderwijs, eventueel om redenen buiten de beperking, kan toch geen absoluut recht krijgen om zonder diploma secundair onderwijs te starten in het hoger onderwijs.

De formulering van paragraaf 4 creëert daarenboven een absolute grond om elke voorwaarde in het onderwijsreglement over deelname aan de toelatingsproef te negeren voor studenten met een functiebeperking, bijvoorbeeld de beperking tot één deelname per jaar. De organisatie van een toelatingsproef als afwijking op de algemene toelatingsvoorwaarden is volgens de codex een prerogatief van de instelling. Het voorstel van decreet kan voor één specifieke groep niet inbreken in de pedagogische vrijheid van de instellingen.

Het voorstel suggereert ook een paragraaf 5 toe te voegen aan artikel II.179 waardoor, bij een gemotiveerde weigering van redelijke aanpassingen, een student een toelatingsproef kan afleggen om specifieke opleidingsonderdelen te volgen via creditcontract of examencontract. Dat is al exact zo geregeld in artikel II.191 van de codex. Dat bekwaamheidsonderzoek is een simpele test door de lesgever van het vak in kwestie. Er is dus geen extra artikel nodig.

An Peeters concludeert dat de decretale aanpassingen niet nodig zijn. De instellingen hebben wel meer middelen, tijd en ruimte nodig om bijkomende instrumenten en ondersteuningsmogelijkheden te ontwikkelen en valideren, expertise te delen en te onderbouwen, onder meer via het SIHO. Ondersteuning moet er ook zijn in het secundair onderwijs zodat mensen met een functiebeperking meer kans hebben op een diploma. Hoger onderwijsinstellingen zetten daar alvast heel erg op in.

2. Toelichting door Valérie Van Hees namens SIHO

2.1. Voorstelling SIHO

Valérie Van Hees spreekt namens het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs, sinds kort ingebed in de Arteveldehogeschool, maar nog steeds een onafhankelijk

samenwerkingsverband tussen de vijf Vlaamse associaties. Na de verlenging van de opdracht heeft het nieuwe team van het SIHO een nieuw beleidsplan ontwikkeld. Het SIHO beschouwt inclusie in het hoger onderwijs als een belangrijke hefboom om de samenleving te versterken en sociale rechtvaardigheid te bevorderen. Iedereen moet niet alleen volwaardig kunnen instromen, ook participeren en uitstromen. Het SIHO ondersteunt alle Vlaamse universiteiten en hogescholen in het ontwikkelen van een inclusief beleid. Belangrijke pijler voor SIHO is het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap. Het stimuleert een tweesporenbeleid: een universeel ontwerp, zijnde een algemene toegankelijkheid van de dienstverlening en het onderwijs, én redelijke aanpassingen waar nodig. De sterkte van het SIHO is dat de vijf associaties hun krachten bundelen. Uniformiteit is belangrijk om elke student gelijke rechten en kansen te geven. Dat de associaties op korte tijd het beleidsplan goedkeurden, getuigt van enthousiasme, waar het SIHO trots op is.

2.2. Evaluatie procedure afwijkende toelatingsvoorwaarden

Na consultatie van de associaties, concludeert het steunpunt dat de bestaande procedure voor de afwijkende toelatingsvoorwaarden onderbouwd, valide en uniform is. De leeftijdsgrens van 21 jaar is weloverwogen, in functie van het belang van het behalen van een diploma secundair onderwijs, ook voor studenten met een functiebeperking. Het is niet omdat studenten mogen starten dat ze een diploma behalen. Het is verkieselijk dat ze eerst een diploma secundair onderwijs halen. Het secundair onderwijs heeft met het M-decreet een belangrijke uitdaging. Het komt erop aan de leerkrachten te steunen om iedereen, ook leerlingen met een beperking, aan een diploma te helpen. Ook in het hoger onderwijs hebben sommige studenten met een beperking een langer traject nodig. Waarom ze niet aanmoedigen die tijd ook in het secundair onderwijs te nemen? Voorts moet er in het secundair onderwijs gewerkt worden aan zelfsturing en aan andere vaardigheden zodat jongeren voldoende startcompetenties hebben voor het hoger onderwijs. Terloops merkt de spreker op dat ook het tweedekansonderwijs sterkt inzet op studiemotivatie.

In alle associaties worden redelijke aanpassingen toegepast voor alle elementen van het onderwijs. Het diversiteitsmanagementbeleid is ervan doordrongen. De afwijkende toelatingsprocedure wordt gebundeld georganiseerd. Bij vragen of moeilijkheden wordt er altijd deskundig advies gevraagd. Kortom, de procedure is onderbouwd en uniform.

2.3. Evaluatie decretale regelgeving

Artikel II.221 van de Codex Hoger Onderwijs verplicht de associaties tot redelijke aanpassingen. Volgens artikel II.191 kan een student die niet voldoet aan de algemene toelatingsvoorwaarden zich inschrijven voor afzonderlijke opleidingsonderdelen via creditcontract of examencontract, op voorwaarde dat uit een onderzoek blijkt dat de betrokkene beschikt over de bekwaamheid om het opleidingsonderdeel of de opleidingsonderdelen goed te kunnen volgen. Positief aan het voorliggende voorstel van decreet is dat de regelgeving van het volwassenenonderwijs op die van het hoger onderwijs wordt afgestemd. Dat is belangrijk omdat hbo5 in 2019 geïntegreerd wordt in het hoger onderwijs.

2.4. Conclusie

Instellingen leveren al heel wat inspanningen om studenten met een functiebeperking gelijke kansen te geven. Dat blijkt uit hun stijgende aantal. Instellingen voeren een doordacht en breed diversiteitsbeleid, ook ter inclusie van andere kansengroepen. Ze bewaken de leerresultaten maar ook de kwaliteit van de opleidingen. Flexibilisering kent immers grenzen, niet alles kan zo maar op maat

gemaakt worden. Hoewel decretale aanpassingen voor hogescholen en universiteiten niet nodig zijn, ziet de spreker nog wel groeimogelijkheden voor inclusief hoger onderwijs.

2.5. Aanbevelingen

Daartoe doet de spreker enkele aanbevelingen. Vooreerst kan de bekendmaking van het bestaan van een afwijkende toelatingsvoorwaarde met, zo nodig, redelijke aanpassingen, beter. Het SIHO wil graag een prominente rol spelen in expertisedeling en de advisering over passende en doeltreffende redelijke aanpassingen, wat zeker gezien de groeiende diversiteit van de functiebeperkingen belangrijk is. Het SIHO wil ook zoeken naar handicapspecifieke aanpassingen. Een instelling dient de drempels die een student ondervindt, voldoende te onderzoeken. Het SIHO zal instellingen begeleiden bij en intervisie organiseren over een universeel ontwerp mét passende maatregelen.

Het SIHO vindt dat de toegang voor een afzonderlijk opleidingsdeel via credit- en examencontract uniformer kan. In functie van oriëntering op talent, het opsporen van knipperlichten en het samenstellen van trajecten op maat, zijn onderwijsloopbaanbegeleiding, een gedegen assessment van de beperking en de specifieke behoeften voor de start, dus al in het secundair onderwijs, en tijdens de opleiding aangewezen. De Vlaamse Onderwijsraad heeft er alvast voor gezorgd dat het oriënteringsinstrument Columbus een onderdeel over studeren met een beperking in het hoger onderwijs bevat. Op de vraag van *Ann Brusseel* of dat per vakgroep gebeurt en hoeveel functiebeperkingen er zijn, antwoordt *Valérie Van Hees* dat de student vooraf een goed beeld moet krijgen van zijn kansen. Vakgroepoverlegmomenten zijn nodig om te bespreken wat mogelijk is voor elke individuele student.

Voorts is er een specifiek ondersteuningsmodel nodig voor volwaardig inclusief hoger onderwijs, zodat studenten met een beperking van voor de poort tot de uitstroom goed begeleid worden en gelijke kansen krijgen. Voorts pleit het SIHO voor een goede monitoring van de groep studenten met een beperking. Om die reden is het steunpunt blij met het Vlor-advies en het voornemen van de VLIR en de VLHORA om uniform te werken. De uitdagingen zijn groot, maar het SIHO is geëngageerd om de instellingen hoger onderwijs te ondersteunen. Het SIHO stelt daarvoor drie waarden voorop. De eerste is betrokkenheid bij elke instelling. Daarnaast wil het een verbindend element zijn zodat de instellingen overleggen, leren van elkaar en zo groeien. Verbinding zoekt het SIHO ook met de Vlor, de VLHORA, de VLIR, én het secundair onderwijs. De derde waarde is dat het SIHO vernieuwingsgericht wil zijn. Het zal de internationale praktijken volgen en, zo nuttig, toepassen. Het zal steeds streven naar een optimalisering van het beleid. Tot slot bedankt *Valérie Van Hees* de indieners voor het voorstel van decreet dat stof biedt voor discussie en voor het veelvuldig ter sprake brengen van studenten met een functiebeperking in deze commissie.

3. Toelichting door Anne Mees namens de Federatie Tweedekansonderwijs Vlaanderen

Anne Mees zegt dat het volwassenenonderwijs veel praktijkervaring heeft met cursisten met functiebeperkingen. Nochtans krijgen het M-decreet en het hoger onderwijs meer aandacht. Ze is directeur van Campus Vijfhoek, een centrum voor tweedekansonderwijs in Mechelen. Ze zal het hebben over het secundair volwassenenonderwijs, niet over hbo5 en niet over de specifieke lerarenopleiding. *Anne Mees* is voorzitter van de Federatie Tweedekansonderwijs, een netoverschrijdend samenwerkingsverband van de veertig centra voor volwassenenonderwijs in Vlaanderen die tweedekansonderwijs aanbieden. Ze heeft hen kort bevraagd om haar uiteenzetting te stofferen.

3.1. Vaststellingen en decretaal kader

Het tweedekansonderwijs geeft jongeren en volwassenen de kans een diploma secundair onderwijs te halen. Het gaat doorgaans om een bijzonder kwetsbare doelgroep. In het volwassenenonderwijs en zeker in het tweedekansonderwijs vormen personen met uiteenlopende functiebepkeringen een veel groter aandeel dan in het dagonderwijs. Er vallen drie groepen te onderscheiden: mensen met een fysieke handicap; een aanzienlijke groep van mensen met een leer- of ontwikkelingsstoornis; langdurig zieken, waaronder ook mensen met psychiatrische problemen of mensen die een ongeval hebben gehad.

Decretaal zijn er geen toelatingsvoorwaarden voor tweedekansonderwijs. Iedereen mag dus starten. Meer nog: niemand mag worden geweigerd. Volgende ondersteuningsmiddelen zijn er al: voor auditieve handicaps: het inschakelen van een tolk Vlaamse gebarentaal en/of schrijftolk; voor visuele handicaps: het aanpassen van lesmateriaal, omzetting naar braille, vergrote kopieën, digitaal lesmateriaal. Cursisten krijgen ook kopieën van notities van medecursisten terugbetaald.

Er bestaan weinig richtlijnen voor het tweedekansonderwijs over mensen met functiebepkeringen. Het volwassenenonderwijs mag echter niet dispensereren, alleen compenseren. Ondersteunende maatregelen zijn mogelijk, maar cursisten moeten alle einddoelen halen. Dat hoeft niet altijd in het secundair onderwijs en blijkbaar evenmin in het hoger onderwijs. *Ruth Stokx* verduidelijkt dat dispensatie mogelijk is, maar niet voor essentiële leerresultaten. Wel kunnen vakken vervangen worden door andere die gelijkaardige competenties testen. Ze geeft het voorbeeld van een student in de lerarenopleiding die in plaats van het vak Frans les kreeg in de Vlaamse gebarentaal.

3.2. Praktijk en ervaringen

Anne Mees zegt dat ieder centrum een eigen aanpak heeft volgens zijn mogelijkheden: van ad-hocmaatregelen tot een uitgewerkt beleid. De spreker citeert enkele centra: "Ooit 3 doven en één slechtziende cursist in een groep van 25 zonder ondersteuning." en "In ons centrum heeft ongeveer een derde van de cursisten een zorgspoor."

Elk centrum bekijkt per cursist met een fysieke handicap de mogelijkheden. Kleine aanpassingen zoals lokalenwissel zijn altijd mogelijk. Voorts worden de mogelijkheden van speciale onderwijsmiddelen en structurele aanpassingen bekeken. Knelpunten voor fysieke handicaps zijn vooral infrastructureel. Heel wat centra zijn niet aangepast aan rolstoelen. Daarenboven zijn de procedures voor het verkrijgen van onderwijsmiddelen lang en omslachtig. Vaak komen ze te laat aangezien de modules in het volwassenenonderwijs vier maanden duren. Snellere procedures zouden soelaas bieden.

Zoals gezegd zijn er heel wat cursisten met leer- en ontwikkelingsstoornissen. Ook daar is het beleid van de centra uiteenlopend: van ad-hoc over zorgcoördinatoren tot een uitgesproken zorgbeleid met gespecialiseerde zorgteams. De spreker benadrukt dat leerzorg ook nodig is na het secundair onderwijs, ook in het volwassenenonderwijs, waar er, in tegenstelling tot in het hoger onderwijs, geen maatregelen voor zijn.

De Campus Vijfhoek in Mechelen heeft een uitgebreid zorgbeleid. Vooreerst is er een zorgteam. Dat zijn experts onder meer in leer- en ontwikkelingsstoornissen, maar ook in diversiteit. Zorg- en trajectbegeleiding zijn verweven. Tijdens de oriënteringsperiode bij aanvang van de opleiding, tracht het team zicht te krijgen op de kennis en de vaardigheden van de cursist maar ook op psychosociale

componenten en eventuele stoornissen. Het centrum maakt gebruik van de sticordi-maatregelen, maar geeft ook extra lessen, individueel of in groep, over studiemethode, studieondersteuning, uitstelgedrag, faalangst. Leerkrachten worden gesteund met nascholing, onlinediscussieplatforms en rondetafelgesprekken als er problemen rijzen met een cursist.

Daarnaast heeft het leerkrachtenteam de laatste jaren geïnvesteerd in de pedagogisch-didactische aanpak. Krachtige leeromgevingen zijn in het voordeel van iedereen, maar zeker van mensen met functiebeperkingen. Het hele team streeft naar herkenbaarheid voor de cursist met uniforme instrumenten en afspraken op vlak van evaluatie, met een competentiegerichte aanpak, met het leerplatform, met inhoudelijke afstemming tussen modules enzovoort. Wat essentieel is voor een krachtige leeromgeving is een transparant evaluatiebeleid. Voorts tracht het centrum zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de individuele leerbehoeften en -stijlen van de cursisten door een gedegen leerbegeleiding in de klas. Kortom, een voortdurende product- en procesevaluatie met de universal-design-learningprincipes als leidraad.

Van leerkrachten wordt verwacht dat ze de zorgpaspoorten, een gedifferentieerde lespraktijk en de algemene didactisch-pedagogische aanpak toepassen. Daartoe moet de school een ondersteunend beleid voeren. Voor hogescholen is dat evident, maar in het volwassenenonderwijs moet elke school dat zelf ontwikkelen. De beleidsvisie van Campus Vijfhoek is dat elke cursist recht heeft op de ondersteuning die hij nodig heeft. Het centrum kiest voor maatwerk en voor inclusief onderwijs. De zorg is verankerd in de werking. Zo maakt de coördinator van het zorgteam deel uit van het directieteam. Een structurele samenwerking tussen zorg- en leerkrachtteam beklint de zaak.

In het secundair en in het hoger onderwijs zijn er heel wat onderwijsmiddelen en -ondersteuning voor leerlingen met leer- en ontwikkelingsstoornissen. Het volwassenenonderwijs heeft nergens recht op, zelfs niet op de dyslexiesoftware. Het heeft geen gon-begeleiders, geen CLB en al zeker geen M-decreet, zelfs geen expertiseplatform voor de centra. De omkadering van de centra is beperkt tot de directeur en de krachten aangeworven op basis van de telling van de lesuren-cursist van het jaar ervoor. Kiezen voor het inzetten van coördinatoren betekent kiezen voor grotere groepen, wat gezien de grote diversiteit ook een nadeel is. Eigenlijk past het volwassenenonderwijs het M-decreet al toe zonder de bijhorende middelen. Het algemene principe dat het volwassenenonderwijs niemand mag weigeren, is goed. Nochtans zijn er cursisten die groepsonderwijs niet aankunnen, zoals mensen met zwaar autisme die een klas lam leggen. Dat dispensatie niet mag, beperkt ook de mogelijkheden. Zo kan iemand met een ernstige vorm van autisme nooit de eindterm 'samenwerken' halen. Heel wat cursisten hebben een attest van een leer- of ontwikkelingsstoornis uit het secundair onderwijs. Als dat niet het geval is, kost het veel geld, tot 800 euro, wat de meeste cursisten niet hebben.

De reglementering van het volwassenenonderwijs houdt geen rekening met langdurige ziekte. Centra worden gefinancierd op basis van aantal aanwezige cursisten. De verificatiediensten gaan daar sinds kort coulanter mee om. In praktijk trachten de centra langdurig zieken toch te helpen, bijvoorbeeld door hen bij te werken via een elektronisch leerplatform of afstandsonderwijs. Haar eigen centrum zocht en vond samenwerking met de ziekenhuisschool. Toegang tot Bednet zou soelaas bieden, bijvoorbeeld voor cursisten in psychiatrische centra die even niet buiten mogen. Wie via Bednet les volgt, kan zonder problemen als aanwezig genoteerd worden.

3.3. Conclusie

Kortom, hoewel er geen kader is voor inclusie, is het volwassenenonderwijs verondersteld iedereen toe te laten. In het volwassenenonderwijs en zeker in het tweedekansonderwijs zijn er heel wat cursisten met een functiebeperking. De centra zijn dus verplicht geweest een beleid ervoor te ontwikkelen. Praktijkervaring is er in overvloed, maar er is geen afstemming tussen de centra. Er zijn voorts te weinig omkadering en te weinig leermiddelen. In de wetgeving wordt er eigenlijk vanuit gegaan dat er in het volwassenenonderwijs geen cursisten zijn met een beperking.

Het volwassenenonderwijs heeft dus in eerste instantie een beleidskader nodig, zoals dat er al is voor alle andere onderwijsvormen, een soort M-decreet voor het volwassenenonderwijs. Ook moet het volwassenenonderwijs gemotiveerd kandidaten kunnen weigeren als er geen redelijke kans op succes is of als de redelijke aanpassingen niet realiseerbaar zijn. Het volwassenenonderwijs heeft ook meer middelen nodig: personele omkadering, coördinatie-uren, gon-begeleiding, geld voor redelijke infrastructuraanpassingen, dezelfde onderwijsleermiddelen als het secundair onderwijs, toegang tot expertise via professionele diensten als het CLB, nascholing, informatie, platformen enzovoort. Op die degelijke ondersteuning kan de school dan een beleidskader vestigen.

Andere ideeën die bij haar rondvraag naar boven kwamen waren: projectsubsidies voor overkoepelende initiatieven als een expertiseplatform voor centra voor volwassenenonderwijs, nieuwe onderwijsleermiddelen of een huurdienst voor materiële ondersteuning. Aan de parlementsleden vraagt ze wat haalbaar is en wat zij beschouwen als redelijke aanpassingen. Voorts wil ze duidelijkheid over dispensatie. Aan essentiële leerdoelen kan niet geraakt worden, maar het mag niet zijn dat een cursist met een functiebeperking zijn diploma secundair onderwijs niet kan halen omdat hij sommige eindtermen niet haalt door zijn functiebeperking.

Het volwassenenonderwijs staat achter het principe dat studenten, ook met een functiebeperking, eerst alles moeten doen om hun diploma secundair onderwijs te halen, eventueel via het volwassenenonderwijs. Dat diploma garandeert dat iemand beschikt over sleutelcompetenties en algemene voorkennis, niet enkel nodig voor een verdere opleiding maar ook voor het leven.

Tine Soens vraagt of er voor redelijke aanpassingen een verschil mag gemaakt worden tussen een kandidaat-student en een student wat betreft de toelating tot een toelatingsproef. *Ruth Stokx* legt uit dat de huidige bepaling over redelijke aanpassingen in de Codex Hoger Onderwijs het heeft over een "student", die volgens de definitie in diezelfde codex dus inderdaad al ingeschreven is. Het zou mogelijk zinvol zijn om de codex voor deze bepaling dan uit te breiden tot kandidaat-studenten, zoals het voorstel van decreet voorstelt, maar dan wel exact zo geformuleerd als in het huidige artikel II.121. Maar eigenlijk verplicht de non-discriminatiewetgeving het sowieso, dus ook zonder extra bepaling moeten redelijke aanpassingen voorzien worden.

Jenne De Potter informeert of de minimumleeftijd opgelegd wordt in de wet of afgesproken tussen de instellingen. Zo het enkel een afspraak is, is die dan juridisch sluitend? *Ruth Stokx* zegt dat volgens de codex de instelling zelf de voorwaarden voor de toelatingsproef vastlegt. De leeftijdsgrens staat daar niet in, maar is gegroeid uit de praktijk. *An Peeters* vult aan dat de associaties net om redenen van gelijke berechtiging afspraken maakten zodat de afwijkende proef overal aan dezelfde voorwaarden geschiedt.

4. Toelichting door Patrick Vandelanotte (GRIP) en Pieter Feys (Steunpunt voor Inclusie)

4.1. Inleiding

Patrick Vandelanotte waardeert namens Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een handicap het initiatief van sp.a, dat het inclusieve onderwijs vooruit helpt. Vooreerst legt het de vinger op de wonde: de toegang tot het hoger en universitair onderwijs is moeilijk. Het recht op redelijke aanpassingen dient nog versterkt te worden. Gedurfd is dat de flexibiliteit in het curriculum op tafel komt.

GRIP tracht de maatschappij meer inclusief te maken op vlak van onderwijs, werk, inkomen, wonen en ondersteuning. Het Steunpunt voor Inclusie is een project dat ouders en kinderen ondersteunt in inclusietrajecten door te informeren, te coachen, te bemiddelen en te sensibiliseren. Het is in 2012 ontstaan als een project van Ouders voor Inclusie, in partnerschap met GRIP en de Universiteit Gent en met de steun van de departementen Gelijke Kansen en Onderwijs en Vorming.

Inclusie is leven in de maatschappij en gaat verder dan integratie. Voorheen was maatschappelijke segregatie van mensen met een handicap de gangbare praktijk. Mensen met een handicap, zeker met een verstandelijke handicap, worden vaak uitgesloten uit het hoger onderwijs. Het VN-Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap schrijft "een inclusief onderwijssysteem op alle niveaus en voorzieningen voor een leven lang leren" voor, alsook de toegang tot algemeen universitair en hoger beroepsonderwijs, beroepsonderwijs, volwasseneneducatie en een leven lang leren. De implementatie van dat verdrag verloopt echter traag. De spreker vreest dat België bij het tweede rapport in 2019 zal moeten toegeven dat een en ander niet vordert zoals gewenst. Uit de inclusiespiegel van GRIP blijkt dat in 2006 18 percent van de personen met een handicap een diploma hoger onderwijs heeft, ten opzichte van 37 percent van de personen zonder handicap. In 2014 is dat 21 percent van de personen met een handicap versus 41 percent van de personen zonder handicap. De kloof wordt dus groter: van 19 naar 20 procentpunten. Hij geeft het voorbeeld van Hanna, een jonge vrouw met het syndroom van Down die met succes inclusief kleuter-, lager en secundair onderwijs volgde, maar de mist in ging in het hoger onderwijs. Ze werkt wel met succes als assistent-kleuteronderwijzeres.

4.2. Knelpunten en hefboomen

Pieter Feys, projectmedewerker Steunpunt voor Inclusie, benadrukt dat het in het hoger onderwijs om inclusie draait, integratie is niet voldoende. De instelling hoger onderwijs moet de student met een beperking gelijkwaardige kansen geven op participatie. Van de student mag geen ongelijke inspanning verwacht worden. Een tweede aspect is flexibiliteit in redelijke aanpassingen, maar ook in het curriculum. Hij is het ermee eens dat dispenseren enkel kan voor leerresultaten die niet essentieel zijn, maar dan moet wel bewaakt worden dat de leerresultaten echt essentieel zijn. Het protocol voor redelijke aanpassingen bestaat al en is, zo het correct wordt uitgevoerd, een waardevolle tool. Wetgeving alleen lost de moeilijke toegang niet op. Grenzen en barrières kunnen ook onzichtbaar en informeel zijn. Formalisering kan echter ook beklemmend zijn en flexibiliteit hinderen. Sommige studenten hebben meer ondersteuning nodig om gelijkwaardigheid te garanderen. Opleiding is een belangrijke voorwaarde voor maatschappelijke participatie. De spreker werpt de vraag op of dit zich per se moet uiten in een diploma. Mogelijk zijn er andere veruitwendigingen.

Ook bij de hefboomen ziet de spreker flexibiliteit als cruciaal. Elk traject is anders, wat flexibiliteit vergt bij het formuleren van de juiste aanpassingen. Voorts is

voldoende en inhoudelijk sterke ondersteuning nodig, voor de student, maar ook voor de instelling hoger en volwassenenonderwijs. Het SIHO kan een belangrijke verbindende rol spelen om expertise te verzamelen en te delen onder instellingen. Een andere hefboom is certificering met portfolio. Een portfolio bevat dan vooreerst betrouwbare informatie over de opleiding secundair onderwijs, waarop kan worden beoordeeld of toegang tot het hoger onderwijs mogelijk is. Dat vergt vertrouwen in de expertise van het team van de opleiding secundair onderwijs: de leerkrachten, de zorgcoördinator, de ouders, de leerling. Het document hoort volgens de spreker evenwaardig te zijn aan een diploma, dus niet gelijk aan een diploma, maar misschien wel inhoudelijk sterker. De hogeronderwijsinstelling kan op basis daarvan veel beter beoordelen welke redelijke aanpassingen de persoon nodig heeft. De persoon moet daarenboven geen extra barrière nemen, geen extra toets afleggen.

4.3. Twee praktijkvoorbeelden

Hij geeft het voorbeeld van een leerling die via een flexibel leertraject zijn diploma secundair onderwijs tracht te halen en informeert bij een universiteit naar de mogelijkheden een wetenschappelijke opleiding te volgen. Zowel leerkrachten als ouders omschrijven hem als een goede student met een passie voor wetenschap. De universiteit laat hem vanaf het vijfde middelbaar enkele practica en lessen meevolgen, met de belofte het met hem een jaar later te hebben over inschrijving. Naast zijn motivatie bracht de student heel wat praktische hulpmiddelen mee, onder andere een portfolio. Die zijn opgebouwd doorheen zijn secundaire schoolcarrière met inbreng van hemzelf, zijn ouders, de gong-begeleiding, de leerlingbegeleiding, de leerkrachten, de zorgleerkrachten en de therapeuten. Ondanks vele gesprekken met hem en zijn ouders en aanbevelingsbrieven van school, krijgt de student een negatief advies voor universitaire studies. Vooral in het derde jaar verwacht men problemen bij de observaties in het labo. Hij wordt niet officieel geweigerd, want dat zou onwettig zijn. Met een begeleiding door een persoonlijk assistent, technische hulpmiddelen of curriculumaanpassingen, zou de jongen echter wel de opleiding kunnen volgen. De universiteit beschouwt dat echter als een afbreuk aan de eindtermen van de opleiding. Er rijzen dus vragen bij de begrenzing van de toepassing van redelijke aanpassingen en het flexibel omgaan met het curriculum, de inhoudelijke essentie van de eindcompetenties van de opleiding.

Vooral in overgangsmomenten loopt het moeilijk: van secundair onderwijs naar hoger onderwijs, van onderwijs naar arbeidsmarkt. Een studente met problemen in sociale dimensie, vraagt om van een groepsopdracht een individuele opdracht te maken. De zorgcoördinator, de gatekeeper, houdt dat lange tijd tegen. Na bemiddeling door het Steunpunt voor Inclusie wordt de mening van de professor gevraagd, die kort voor het indienmoment dan toch zijn goedkeuring geeft. Een vlottere overdracht van informatie zou dit probleem verhinderd hebben. Ook het ondersteunen en vormen van universiteiten in het behandelen van vragen tot redelijke aanpassingen, kan veel problemen vermijden. Tot slot citeert hij het pleidooi van de studente in kwestie bij de zorgcoördinator, waarbij ze het voorbeeld gaf van hoe een andere organisatie haar, met sociale beperkingen, door goede informatie wel aan werk hielp in een zorgvuldig geselecteerde collegagroep die haar aanvaardde. Aanvaarding blijkt dus belangrijker dan haar sociale vaardigheden. Ze heeft eruit geleerd voortaan zorgvuldig uit te kijken in welke groep ze terecht komt, zonder dat ze het aan zichzelf wijt als het niet goed blijkt uit te draaien. Dat helpt haar om voor haar zinvolle sociale vaardigheden op te bouwen. Volgens haar is het een illusie dat ze die vaardigheden zou verwerven door één groepswerk.

Tot slot herhaalt hij dat het steunpunt het voorstel van decreet steunt omdat de huidige regeling niet volstaat voor inclusie. Misschien moeten andere mogelijkhe-

den dan een toelatingsproef geëxploreerd worden. De toegang en de ondersteuning moeten gericht zijn op echte inclusie zodat segregatie vermeden wordt.

5. Toelichting door prof. dr. Jo Lebeer (Universiteit Antwerpen)

5.1. Inleiding

Jo Lebeer is docent Handicapstudies aan de faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen van de Universiteit Antwerpen en voorzitter van de commissie Redelijke Aanpassingen. Hij onderzoekt en implementeert projecten voor inclusief onderwijs, ook op Europees vlak. Voor de probleemstelling start hij met enkele casussen.

Een volledig verlamde studente meldde zich aan bij de faculteit Geneeskunde. Ze is in het bezit van een diploma aso. Geweigerd door twee andere universiteiten, wil ze in Antwerpen deelnemen aan het ingangsexamen voor geneeskunde. De commissie beslist dat ze in bepaalde takken van de geneeskunde wel degelijk arts kan worden, bijvoorbeeld forensische of labogeneeskunde. Ze heeft uiteindelijk niet deelgenomen omdat het ingangsexamen onvoldoende kon worden aangepast. Een tweede voorbeeld is een student die na zijn eerste jaar Geschiedenis, aangereden wordt door een auto, met een zwaar hersenletsel en problemen met lopen tot gevolg. Na een jaar revalidatie mag hij zich inschrijven voor een vak van drie studiepunten. Door te veel stress en te weinig hulp, is hij niet geslaagd. Het derde voorbeeld is een meisje van 17 jaar met een lichte mentale achterstand die uit opleidingsvorm 2 van het buso komt. Het meisje is leergierig en heeft leerpotentieel, maar nog tien jaar algemeen inhaalonderwijs nodig. Ook in het tweedekansonderwijs en basiseducatie kan ze niet zo maar terecht, vooral door gebrek aan ondersteuning. Tot slot geeft hij het voorbeeld van een 22-jarige met een aangeboren verlamming die moeilijk armen en benen kan gebruiken. Zij kampt met meervoudige beperkingen, dus ook op verstandelijk en sociaal gebied. Dankzij PAB en gon kan ze gewoon onderwijs volgen tot het voorlaatste jaar secundair onderwijs. De school weigert haar toe te laten tot het laatste jaar. De hogeschool weigert haar in te schrijven omdat ze geen diploma secundair onderwijs heeft. Ze is er dan toch binnengesmokkeld als vrijwilliger wetenschappelijk medewerker. Omdat België ondertussen het VN-verdrag heeft geratificeerd, is ze ondertussen wel ingeschreven met een creditcontract.

Kortom, studeren met een beperking is niet evident. Vaak ook wegens een voorgeschiedenis met negatieve leer- en levenservaring. Bijkomend probleem is dat inclusief onderwijs in België eerder de uitzondering is. De pioniers, slechts een vijftigtal, komen nu op hogeschoollleeftijd. Een ander obstakel is dat jongeren niet geleerd hebben om solidair te zijn of om te gaan met verschillen. In Italië of Noorwegen heeft iedereen wel iemand in de klas gehad met een beperking.

Studeren in hoger onderwijs of volwassenenonderwijs is belangrijk als levensproject. Het is een sociale verrijking, biedt algemene vorming, maar ook verdere cognitieve ontwikkeling. Bij personen met het downsyndroom is bewezen dat die ontwikkeling voortgaat ook als de persoon volwassen is. Voorts gedijen mensen met sommige beperkingen, bijvoorbeeld dyspraxie, niet in manuele opleidingen. De meeste mensen met een meervoudige, waaronder verstandelijke, handicap geraken niet verder dan secundair beroepsonderwijs en gaan dan meteen werken of naar een dagcentrum. Het aantal studenten met een beperking dat zich aan de UAntwerpen inschreef steeg van 125 in 2007-2008 naar 569 in 2015-2016, ongeveer 3 percent van de populatie, terwijl 10 percent het streefdoel is. De grootste toename zijn de studenten met leer- en concentratiemoeilijkheden en autismespectrumstoornissen.

5.2. Wegnemen van barrières en voldoende ondersteuning

Inclusief onderwijs vergt niet alleen aanpassingen aan de toegangsproof, maar het wegnemen van alle barrières en het bieden van voldoende ondersteuning. Een prachtig universeel ontwerp, geweldige procedures, vlotte toegankelijkheid baten niet als het voortraject te moeilijk is. Draagkracht en draaglast moeten afgewogen worden bij het inschatten van de haalbaarheid. De studiekeuze moet goed begeleid worden, niet iedereen moet naar de universiteit. Vaak zijn er ook onzichtbare moeilijkheden, bijvoorbeeld autisme, concentratie- en leerproblemen, angsten, traag werktempo enzovoort waar de huidige begeleiding tekort voor schiet. Niet alleen het studeren maar ook het dagelijkse algemene functioneren kan een probleem vormen.

Met voldoende aanpassingen en ondersteuning kunnen heel wat problemen overwonnen worden. Het begrip redelijke aanpassingen is zowel voldoende vaag als voldoende duidelijk. Het is onderhandelbaar. De kwestie is of een decreetwijziging nodig is. Zonder zullen er allicht rechtszaken komen die de overheid dwingen tot ondersteuning. Zo heeft de dovenvereniging afgedwongen dat er gebarentaaltolken betaald worden door het Ministerie van Onderwijs en Vorming. Iemand die protesteert tegen het ontbreken van gon-ondersteuning in hoger of volwassenenonderwijs zal bij de rechtbank gelijk halen waardoor de overheid ertoe verplicht wordt. In andere landen zijn er al dergelijke processen gevoerd. Inclusief onderwijs vergt ook flexibele eindcompetenties. Dankzij grondig overleg is het bijvoorbeeld al gelukt dove verpleegsters te laten afstuderen.

5.3. Conclusie

Samenvattend zegt de spreker dat inclusief hoger onderwijs inclusief beleid vergt, maar ook een inclusieve cultuur en praktijk, conform de Index voor Inclusie. Inclusief onderwijs moet algemeen zijn en starten in de kleuterschool met als principe dat deelnemen belangrijker is dan winnen. Dat betekent dat de financiering van het hoger onderwijs moet worden herbekeken: geen exclusieve outputfinanciering maar ook deelnamefinanciering. Vooral in het volwassenenonderwijs is meer ondersteuning nodig, gezien het grote aantal mensen met ondersteuningsbehoeften. Mensen met een verstandelijke beperking studeren al aan hoger onderwijs in Italië, Spanje, Israël, Chili, Brazilië enzovoort. In Spanje kunnen ze zelfs een diploma halen. In België is de eerste student met het syndroom van Down ingeschreven in het hoger muzikonderwijs.

6. Vragen en opmerkingen van de leden

6.1. Vragen en opmerkingen van Tine Soens, indiener

Tine Soens legt uit dat het voorstel van decreet er kwam omdat het recht op deelname aan de toegangsproof en de redelijke aanpassingen in praktijk niet altijd uniform verzekerd zijn. Zo werd een student in de associatie Gent toegelaten maar niet in de associatie Antwerpen. Hoe valt een gestandaardiseerde test te rijmen met redelijke aanpassingen op maat van de student?

De bepaling in het voorstel over het leeftijdscriterium is er voor leerlingen die een secundaire opleiding volgden dat een certificaat oplevert. Waarom moeten zij nog drie jaar wachten om hun startcompetenties voor het hoger onderwijs te bewijzen? Die lange wachttijd heeft gevolgen voor de activering op de arbeidsmarkt, de kinderbijslag enzovoort. Uiteraard kan het niet de bedoeling zijn een mogelijkheid te scheppen om een leerkrachtenteam van het secundair onderwijs of de waarde van het secundair diploma te ondermijnen. Kandidaten tussen 18 en 21 jaar kunnen creditcontracten afsluiten, maar moeten eens ze 21

jaar zijn toch nog de toelatingsproef afleggen om de gewone bacheloropleiding te starten.

Als hbo5 deel zal uitmaken van het hoger onderwijs, zal de bijzondere toelatingsproef ook daarvoor nodig zijn. Nu hebben mensen zonder diploma secundair onderwijs recht op deelname aan de toelatingsproef in hbo5. Voorts wil ze weten of artikel II.191 voldoende bekend is en of er een beroepsmogelijkheid tegen weigering bestaat. Hoe lang duurt de bijzondere toelatingsprocedure ongeveer?

Ze steunt, net als Caroline Gennez bij haar vraag om uitleg (*Vragen om uitleg* VI.Parl. 2016-17, nr. 1942), de vraag van het volwassenenonderwijs voor een betere ondersteuning. Sp.a zal daar zeker nog verdere initiatieven voor nemen. Ze dankt GRIP voor de steun aan haar initiatief, een stap in de goede richting, maar er is meer nodig om het hoger onderwijs echt inclusief te maken, iets waar sp.a zeker aan wil meehelpen.

6.2. Vragen en opmerkingen van Koen Daniëls

Koen Daniëls apprecieert de zoektocht naar aanpassingen voor individuele studenten die de waarde van de opleiding overeind houden. De kwestie is dus bepalen wat essentiële opleidingsonderdelen zijn. De meeste sprekers zeggen dat de huidige decretale regeling voldoende is. Tijdens de hoorzitting wordt wel aangeklaagd dat er niets geregeld is voor het volwassenenonderwijs. Het parlement werkt echter aan een nieuw decreet voor dat volwassenenonderwijs en hoort geregeld het pleidooi om niet te veel te regelen.

Gestandaardiseerde testen en goede afspraken geven rechtszekerheid aan studenten en docenten. Klopt het dat er toch geshopt wordt tussen instellingen? En zo dat het geval is, wordt daar dan uit geleerd? Hoe worden de essentiële opleidingsonderdelen bepaald? Voor hem kan een pedagoog bijvoorbeeld niet zonder statistiek, iets wat iemand met dyscalculie heel moeilijk aankan. Valt het weglaten van zogenaamd minder essentiële delen te rijmen met de erkenningsprocedure bij de NVAO? Het volwassenenonderwijs is heel divers. Hij suggereert dan ook de aanpak te variëren naargelang het studentenprofiel of het type opleiding. Het lid vindt dat leerlingen doordrongen moeten zijn van het belang van een diploma secundair onderwijs. Daar worden immers de basiscapaciteiten voor hoger onderwijs bijgebracht. Tweedekansonderwijs is een goede zaak, maar niet zo eenvoudig te combineren met werk of gezin. Iedereen kan dan wel elke opleiding starten, maar is dat wenselijk? Bij het beoordelen daarvan dient te worden rekening gehouden met de slaagkansen, redelijke aanpassingen, essentiële onderdelen, de waarde van het diploma en de vereisten van de arbeidsmarkt.

7. Antwoorden van de sprekers

Anne Mees weet dat er voor het secundair volwassenenonderwijs geen voorwaarden mogen worden gesteld, voor hbo5 is ze daar niet zeker van. *An Peeters* weet dat er diplomavooraan zijn, maar lager dan voor hoger onderwijs. Het is een illusie te denken dat iedereen ook echt volwassenenonderwijs kan volgen, aldus *Anne Mees*. Als iemand niet tot in het klaslokaal geraakt, is les volgen bijvoorbeeld onmogelijk. Het volwassenenonderwijs heeft een kwaliteitskader nodig, wat een zekere bewegingsvrijheid niet verhindert, maar er wel voor zorgt dat er geen grote verschillen tussen de scholen blijven bestaan. Ze is het er wel mee eens dat er, gezien de grote verschillen in de types volwassenenonderwijs, differentiatie nodig is. Wat essentiële leerresultaten zijn, is een moeilijke discussie. Is het wenselijk iemand die niet kan samenwerken een diploma secundair onderwijs te ontzeggen? Heel wat mensen met autisme

functioneren in het beroepsleven heel goed, mits ze in bepaalde werkomgeving terechtkomen of goed ondersteund worden. Daarom pleit de spreker voor bepaalde weloverwogen vormen van dispensatie.

Jo Lebeer wijst erop dat de meningen over een gestandaardiseerde test verdeeld zijn, ook in de VLIR. Het VN-verdrag met het principe van de redelijke aanpassingen veronderstelt maximale flexibiliteit, dus geen leeftijdsgrens. In die zin is het voorstel van decreet correct. Wie de rechtbank dat als barrière presenteert, zal gelijk halen. Het is niet het opleidingsonderdeel maar wel de competenties die nodig zijn voor een beroep die de essentiële opleidingscomponenten vormen. Statistiek mag dan essentieel zijn voor een pedagoog, iemand met dyscalculie kan leren om statistieken kritisch te bekijken, maar zal allicht problemen hebben bij het rekenen. Daar bestaan er echter machines voor. Kortom, redelijke aanpassingen veronderstellen maximale flexibiliteit. Door een open gesprek over wat essentieel is, worden veel problemen opgelost, kijk maar naar het voorbeeld van de dove verpleegkundige.

Pieter Feys vindt essentiële leerdoelen nodig. Een student die geen Frans volgt, maar Vlaamse gebarentaal, kan een goede leerkracht zijn. Een student die geen statistiek volgt, kan wel degelijk een goede pedagoog zijn. Op de opmerking van *Koen Daniels* dat die geen internationale publicaties aankan, stelt *Pieter Feys* het belang daarvan om te participeren in vraag. Gestandaardiseerde testen bieden zekerheid maar ook uitsluiting, zelfs aan redelijke aanpassingen zijn er grenzen daar de test genormeerd is. Een test is binair, het resultaat is duidelijk, maar over het proces zegt hij niets. Wat daar wel iets over zegt, is een portfolio. Die biedt zowel informatie over wat de student kan en hoe hij dat bereikt.

An Peeters zegt dat de bijzondere toelatingsproef niet één test is. Omdat het een tweede kans is en het de bedoeling is dat zoveel mogelijk mensen slagen, ligt de ondergrens vrij laag. Ten tweede wordt ook het dossier van de kandidaat beoordeeld: de studeervaardigheden, de keuzevaardigheden, het doorzettingsvermogen. Voor de test zijn redelijke aanpassingen mogelijk. Soms wordt er zelfs een andere test afgenomen, weliswaar met vergelijkende normtabellen. De test is bedoeld om studenten een diplomacontract te geven. Zeven op de tien deelnemers slagen in de toelatingsproef hoger onderwijs. Van wie inschrijft doet één op drie het heel goed. Een derde doet het middelmatig maar krijgt wel positieve leerervaringen. Een derde haakt snel af.

In hbo5 zijn er momenteel grote verschillen in afwijkende toelatingsproeven. Er is geen algemene visie daarover. Omdat hbo5 deel zal uitmaken van het hoger onderwijs, wordt er gestreefd naar afstemming. De doelgroep is anders dan die van het hoger onderwijs, dus kan de test niet zomaar overgenomen worden. Die test is immers predictief voor het hoger onderwijs niet voor hbo5. Wie niet slaagt in de proef voor het hoger onderwijs, maakt nog kans in hbo5. Weten wat getoetst wordt en alle studenten gelijk behandelen, zijn twee relevante aspecten.

Voorheen waren er testen per opleiding, vaak niet genormeerd of zelfs niet toegelaten. Een test per opleiding aankopen en normeren, kost veel geld. Daarom hebben de associaties andere keuzes gemaakt. Het behalen van een diploma secundair onderwijs moet gestimuleerd en ondersteund worden. Aanpassingen daar zijn gemakkelijker, want het secundair onderwijs kent meer variatie: aso, bso, tso. Verdere ondersteuning van onderwijsvormen als secundair en volwassenenonderwijs is zeker nodig en dat in overeenstemming met de kenmerken van de Vlaamse kwalificatiestructuur. De afwijkende toegangsproof in het hoger onderwijs mag geen alternatieve weg zijn als leerlingen afhaken in het secundair onderwijs. Het toelatingsonderzoek is gemakkelijker dan een diploma via de examencommissie, maar is enkel bedoeld om studenten die kansen gemist hebben, op latere leeftijd terug op te vissen.

Hoewel de bewoordingen van een evaluatiedocument soms verschillen, werken alle associaties met dezelfde test en beoordelen ze volgens dezelfde principes. Over de mogelijke aanpassingen is er veel minder overeenstemming. Het SIHO kan daar allicht verandering in brengen. Omdat er maatwerk per student nodig is, is een lijst van aanpassingen per beperking geen goed idee.

Hoe lang de procedure duurt bij andere associaties weet de spreker niet, maar in de hare slechts enkele weken. In sommige associaties worden de tests enkel op vaste data georganiseerd. In haar associatie kan het het hele jaar. De test is overal dezelfde, dus kan de kandidaat ook doorverwezen worden naar een andere testmoment of -locatie.

Het is duidelijk dat het hoger onderwijs binnen afzienbare tijd ook flexibele trajecten zal moeten aanbieden, aldus *Valérie Van Hees*. Dat neemt niet weg dat de onderwijsloopbaanbegeleiding in het secundair onderwijs nog heel wat beter kan, zodat iedereen terecht komt op de plaats die best past bij zijn mogelijkheden en talenten. Een goede studieoriëntatie vergt permanente dialoog met de student. Jongeren kunnen ook op andere plaatsen dan het hoger onderwijs leren. De leerresultaten blijven cruciaal voor het hoger onderwijs. Dispensatie à la carte of een diploma met enkele voorbehoudsclausules is geen goede zaak. Studenten met een functiebeperking willen ook een gewoon diploma halen.

Patrick Vandelanotte ziet een spanningsveld tussen een diplomagericht onderwijs, een diplomafabriek als onderdeel van een economische setting, en het recht op leren. Wat ook de definitie van slaagkansen verandert: slaagkansen op een diploma of op betekenisvol leren. Er is enkel een test voor instroom in het hoger onderwijs nodig omdat de variaties in uitstroom van het secundair onderwijs nog niet genoeg gevat worden. Wat betekent bijvoorbeeld een certificaat of een diploma van iemand die veel dispensatie of een aangepast curriculum kreeg? Voor een aantal leerlingen zal een betere omschrijving van het behaalde resultaat doorstroomproblemen naar het hoger onderwijs wegnemen.

8. Replieken

Koen Daniëls repliceert dat het hoger onderwijs het verschil kent tussen een diploma- en een creditcontract. Zo wordt het recht op leren gegarandeerd. Mensen met een functiebeperking en hun ouders zijn doorgaans niet voor dermate dispensaties dat ze er gevolgen van ondervinden op de arbeidsmarkt. Heel wat instellingen doen inspanningen om aanpassingen te doen. Hij geeft best toe dat het hier en daar fout loopt. Dat is omdat het maatwerk is. In het hoger onderwijs is de zaak geregeld, er zijn goede afspraken en praktijken. In het volwassenenonderwijs echter is verder onderzoek wel nodig.

Valérie Van Hees zegt dat het SIHO goede voorbeelden in de kijker zal plaatsen. Ze vraagt de parlementsleden zeker de verhalen die hen ter ore komen door te spelen, maar zeker ook de mening van de instelling over elk dossier te vragen. Vaak heeft de instelling een bedoeling met een advies. Ze moet echter te allen tijde de dialoog met de student aangaan. Voorts wijst ze erop dat er ook soms verschil is tussen wat een student wil en wat zijn ouders wensen. In deze levensfase moeten ze hem de autonomie laten.

Anne Mees wijst op de rol die het tweedekansonderwijs kan spelen om te zorgen dat leerlingen de afwijkende toelatingsproef niet nodig hebben. Daar kunnen ze hun diploma halen en de stap naar het hoger onderwijs zonder dispensatie zetten. Tweedekansonderwijs is modulair, op maat, afgestemd op wat de cursist nodig heeft. Het volwassenenonderwijs zou wel enige beperkte mogelijkheden tot dispensatie willen. Het kan de meeste mensen aan een diploma helpen tot het

secundair onderwijs klaar en flexibel genoeg is om iedereen op te leiden, via de implementatie van het M-decreet.

Pieter Feys is het eens met het SIHO, dat maatwerk een continue dialoog vergt. Een belangrijke voorwaarde daarvoor is gelijkwaardigheid tussen de gesprekspartners. De gelijkwaardigheid tussen universiteit en student of zo hij er niet toe in staat is zijn ouders, bijvoorbeeld in het gesprek over redelijke aanpassingen, is soms ver zoek.

Valérie Van Hees benadrukt nogmaals het belang van de leerresultaten in het hoger onderwijs. Dispensatie gebeurt niet zonder meer, competenties worden niet uitgeschakeld, maar er wordt gezorgd voor een gelijkwaardig vervangend opleidingsdeel. In het diplomasupplement van voornoemde student stond bijvoorbeeld dat het Frans vervangen was door gebarentaal, wat net een troef op de arbeidsmarkt bleek te zijn. Onderwijsinstellingen willen samen met het SIHO naar dergelijke alternatieven die de student sterker maken, op zoek gaan.

Redelijke aanpassingen zijn mogelijk, maar de student moet slagen voor het opleidingsdeel en de essentiële leeronderdelen. Heel vaak vergt dat parcours extra inspanningen van de student zelf, bijvoorbeeld bijles. Die zelfsturing is belangrijk. Studenten vragen daar trouwens zelf om, ze melden zich zelf om die reden aan. Ze willen strategieën leren om met hun beperking om te gaan.

Anne Mees acht het de taak van de onderwijsinstellingen ervoor te zorgen dat mensen met een functiebeperking slagkrachtig en zelfredzaam zijn. idealiter zou het M-decreet ervoor moeten zorgen dat alle mensen met een leer- en ontwikkelingsstoornis alle basisstrategieën hebben om hoger onderwijs aan te vatten, wat niet betekent dat er zich geen problemen meer zullen voordoen. Sommige zorgmaatregelen moeten kunnen doorlopen in het hoger onderwijs.

Valérie Van Hees beaamt dat het hoger onderwijs schrik heeft dat het secundair onderwijs onvoldoende inzet op zelfsturing en strategieën om leerlingen sterker te maken en louter elke moeilijkheid slecht.

Koen Daniëls merkt op dat er ook leerlingen zonder functiebeperking niet in staat zijn een diploma hoger onderwijs te halen. Ook in tso en bso zijn er leerlingen die geen verzorgende kunnen worden omdat ze de empathische capaciteiten missen, zoals er andere leerlingen zijn die niet in staat zijn loodgieter te worden. Die verdeling van talenten is er ook bij kinderen die de pech hebben een functiebeperking te hebben, ook al hebben ouders soms andere aspiraties. De oriëntatieproef in het secundair onderwijs zal allicht toestaan een en ander te detecteren.

Kathleen HELSEN,
voorzitter

Ingeborg DE MEULEMEESTER,
verslaggever

Gebruikte afkortingen

ADHD	attention deficit hyperactivity disorder
aso	algemeen secundair onderwijs
bso	beroepssecundair onderwijs
buso	buitengewoon secundair onderwijs
CLB	centrum voor leerlingenbegeleiding
gon	geïntegreerd onderwijs
GRIP	Gelijke Rechten voor Iedere Persoon met een Handicap
hbo5	hoger beroepsonderwijs 5
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
M-decreet	decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
PAB	persoonlijkeassistentiebudget
SIHO	Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs
sticordi	stimuleren, compenseren, remediëren, differentiëren en dispensereren
tso	technisch secundair onderwijs
UAntwerpen	Universiteit Antwerpen
VLHORA	Vlaamse Hogescholenraad
VLIR	Vlaamse Interuniversitaire Raad
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad
VLUHR	Vlaamse Universiteiten en Hogescholen Raad
VN	Verenigde Naties